

זה לא כפי שזה נראה

היהדות מלמדת אותנו לא לקבל דברים כפשוטם,
אלא לחקור אחר המשמעות האמיתית.
לא כל מה שנראה טוב הוא באמת טוב.

חוברת למרצה

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

פרשת ויחי

THE
SHLUCHIM
OFFICE

לתרומות והקדשות - צרו קשר: info@jewishinsights.org
להורדת מערכי שיעור נוספים - בקרו באתר שלנו: www.JewishInsights.org/he

Published and Copyright 2023 by
Shluchim Office International
816 Eastern Parkway, Brooklyn,
NY 11213
718.221.0500

5784 - 2023

עימוד | מוסי וולוסוב
אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל יסוצקי
אדמיניסטרציה | מענדל גרינברג

ועדה מייעצת
הרב אשר דערן - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גרליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפסו, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמואל פרידמן - בבלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שוויץ

ספרדית
תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית
תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז

פורטוגזית
תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישעי' דיין
עימוד | מייק קטן

רוסית
תרגום ועריכה | הרב ניסן רופו
הרב אלכסנדר גרישין
עימוד | ת. וולף

משרד השלוחים
י"ר | הרב גדליה שמטוב
פיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים
הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג
משתתף בעריכה | הרב שלום בער חזן

עברית
עריכה לשונית | הרב זושא גרייזמאן
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית
תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב מענדל לברטוב

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח זזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו

5. א. שבטי ישראל ממשיכים את דרך אביהם.....

בפרשתנו אנו קוראים על דברי יעקב לבניו לפני פטירתו (מקור 1), ועל הודאת יעקב לה' על כך שכל יוצאי חלציו ממשיכים בדרכו (מקור 2). גם בתקופת יציאת מצרים, מכנה ה' את שבטי ישראל בכינוי "כענבים במדבר" (מקור 3), והמדרש מסביר שזהו משום שהשבטים המשיכו בדרכו של אביהם ישראל (מקור 4).

9. ב. מידות שהתורה נדרשת בהן.....

משה רבינו נתן לעם ישראל את התורה שבכתב ואת פירושה בתורה שבעל פה (מקור 5). הכל רמוז כבר בתורה שבכתב, אך התורה שבעל פה מבארת זאת. בשיעור זה נלמד על אחד הכלים שבהם היו דורשים חכמים את לשון המקרא, ושמו: "אל תיקרי". לדוגמא: אל תיקרי "ויקרא" אלא "ויקרי" (מקור 6), אל תקרי "ושמרתם את המצות" אלא "ושמרתם את המצוות" (מקור 7), אל תקרי "מחול לו" אלא: "מחול לו" (מקור 8).

12. ג. הלב של עם ישראל.....

את הלימוד "אל תיקרי" מצינו בהתחלת התורה ובסיום התורה. בתחילתה: "אל תיקרי בראשית אלא ברא-שית" שה' ברא בששת ימי בראשית את השתין – המחילות שתחת המזבח (מקור 9), ובסיומה: "אל תיקרי ישראל אלא ראה א-ל", שכל מעשי השבטים רצויים לפני הא-ל. (מקור 10). מסביר הרבי שיש לזה לימוד כללי בעבודת האדם: השתין שתחת המזבח הן יסוד העולם, כמו אבן השתיה (מקור 11). כאשר יהודי נמצא בהתחלת העבודה, אומרים לו: אל לך להתרשם ממצייאות העולם החומרי, משום שהקב"ה הוא זה שברא את העולם, וייסד את העולם על בסיס השתין של המזבח – רוחניות. וכשהוא כבר בסיום עבודתו אומרים לו שהוא צריך להגיע לדרגה של "ראה א-ל" ראייה באלוקות.

12. ד. אל תבט אל מראהו.....

הלימוד "אל תיקרי" מתבטא גם בחינוך של ילד. המונח 'אל תקרי', בעצם אומר: כשאתה רואה משהו שנראה אולי טוב, אל תקבל את הדברים כפשוטם. חקור ותראה אולי יש כאן משהו יותר עמוק וזה בעצם רע בשבילך. כפי ששלמה המלך אומר במשלי "נופת תטופנה שפתי זרה" אך "אחריתה מרה כלענה". (מקור 12). סיפור – ארבע כוסות של חלב לליל הסדר.

התורה מלאה ברמזים. הפסוקים לא תמיד מפרטים לנו איך בדיוק לעשות כל ציווי ומהי המשמעות המלאה של כל מילה. לשם כך ישנם כללים שהתקבלו במסורת, שעל פיהם ניתנה לחכמים האפשרות לדרוש ולהבין את התורה.

בשיעור שלפנינו נערוך היכרות עם אחד מכללי התורה המפורסמים, המכונה "אל תיקרי", ונלמד ממנו מסר מאלף לחיים.

השיעור לפרשת ויחי

מהתוועדות כ"ף מנחם אב ה'תשמ"א,
הנחה בלתי מוגה.
שיחות קודש ה'תשמ"א, כרך ד, ע' י"ז (426)

[לשמיעת השיחה:](#)

א. שבטי ישראל ממשיכים את דרכו

השבוע אנו זוכים לסיים את חומש בראשית, ואת סיפורי האבות הקדושים: אברהם, יצחק ויעקב. בפרשתנו מסופר על הרגעים האחרונים לפני פטירתו של יעקב אבינו, המכונה גם 'ישראל'. יעקב מזמן אליו את שנים-עשר בניו על מנת לברכם ולהיפרד מהם, ומתנהל ביניהם שיח מעניין:

מקור 1 ספר בראשית, פרק מ"ט, פסוקים א-1

וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֵנִידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר-יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: הֲקִבְצוּ וְשָׂמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְשָׂמְעוּ אֶל-יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם:

לתלמיד
עמ' 3

מקור 2 אגדת בראשית פרק פ"א

הֲקִבְצוּ וְשָׂמְעוּ: וְלָמָּה קָרָא אוֹתָן (= מדוע קרא יעקב לבניו)? אֵלָּא אָמַר: אֲבָרְהָם, זָקֵנִי, שְׁנֵי בָנִים הָיוּ לוֹ - יִצְחָק וְיִשְׂמָעֵאל, יִשְׂמָעֵאל רָשָׁע, יִצְחָק צַדִּיק. וְכֵן יִצְחָק, שְׁנֵי בָנִים הָיוּ לוֹ - עִשָׂו וְיַעֲקֹב, עִשָׂו שֹׂנֵא דְרַכִּי הַמְקוּם, וְיַעֲקֹב אֹהֲבֵי דְרַכִּיו. וְיַעֲקֹב, נִתֵּן לִי (הַקִּב"ה) י"ב בָּנִים, תֹּאמַר (= מי יודע, שמא) חֲצִי צַדִּיקִים וְחֲצִי רָשָׁעִים?. אָמְרוּ לוֹ (בְּנָיו): יוֹדְעִין אָנוּ מָה בְּלָבָךְ. "שָׁמַע, 'יִשְׂרָאֵל': ה' אֱלֹהֵינוּ - ה' אֶחָד". כִּיִּן שָׁשְׂמַע יַעֲקֹב (שָׁכַל בְּנָיו מֵאֲמִינִים בַּה' אֶחָד), מִיָּד הִשְׁתַּחֲוָה, שֹׁנְאָמַר "וַיִּשְׁתַּחֲוֶה יִשְׂרָאֵל", (ו)הַתְּחִיל אֹמֵר "כְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד".

לתלמיד
עמ' 3

בתגובה נרגשת להכרזת האמונה של בניו, יעקב אבינו משבח את ה' על שזיכהו לראות את כל בניו ממשיכים בדרכו, דרך ה', ומקימים את העם היהודי.

כמה עשרות שנים לאחר מכן בתקופת יציאת מצרים, אנו מוצאים שהקב"ה עצמו משבח את שבטי ישראל על כך שהם ממשיכים את דרכו של יעקב.

מקור 3 ספר הושע, פרק ט', פסוק י'

כַּעֲנָבִים בְּמִדְבָּר מִצְרַיִם יִשְׂרָאֵל.

לתלמיד
עמ' 3

ה' מדמה את התקופה שהוא מצא את ישראל לאדם שמוצא ענבים במדבר. כמו שהענבים שאדם מוצא במדבר הם חביבים עליו מאוד, מכיוון שהוא מצא אותם במקום שם, כך כאשר ה' "מצא" את ישראל ולקח אותם להיות לו לעם, הם היו חביבים בעיניו.

אומר על כך המדרש, שה' שיבח את שבטי ישראל שהם כולם עשו את רצון יעקב אביהם:

מקור 4 תנא דבי אליהו, פרק כ"ז, ב'

כְּשֶׁעָזַר שֶׁהִקְב"ה מִצָּא אֶת כָּל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי שְׂבָטִים שֶׁעָשׂוּ בְּלֶם אֶת רִצּוֹן יַעֲקֹב אֲבִיהֶם, שֹׁנְאָמַר "כַּעֲנָבִים בְּמִדְבָּר מִצְרַיִם יִשְׂרָאֵל", אֵל תִּקְרֵי 'יִשְׂרָאֵל' אֵלָּא 'שְׂרָאָה א-ל', שְׂכַל מַעֲשֵׂיהֶם מְכֻנָּיִם לְפָנָיו.

לתלמיד
עמ' 3

מה פירוש הדרשה המובאת כאן "אל תיקרי 'ישראל', אלא 'שראה א-ל'"? האם זהו סתם 'משחק מילים'? מכאן ניגש, בחלקו הבא של השיעור, להעמקה ודיון בנושא כללי בתורה: ה"דרשות" שבהן התורה נדרשת.

ב. מידות שהתורה נדרשת בהן

פעמים רבות אנו לומדים דרשות שחכמים דורשים מפסוקי התורה, ותוהים לעצמנו: מי קבע כללים אלו? האם הם חלים בכל מצב? והאם כל אחד יכול לדרוש בתורה כרצונו?

התורה שבכתב והתורה שבעל פה

מקור 5 הקדמת הרמב"ם למשנה תורה

כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְּנָה לָנוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי בְּפָרוּשׁ נִתְּנָה. שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵתְּנָה לְךָ אֶת לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה. תּוֹרָה – זֹאת תּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב. וְהַמִּצְוָה – זֹאת פְּרוּשָׁה. וְצִוְּנוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה עַל פִּי הַמִּצְוָה. וּמִצְוָה זֹאת הִיא הַנְּקִרְאת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה.

לתלמיד
עמ' 4

כָּל הַתּוֹרָה כְּתוּבָה מִשֶּׁה רַבְּנוּ קִדְּם שְׂיִמוֹת בְּכֹתֵב יָדוֹ. וְנִתְּן סֵפֶר לְכָל שֶׁכֵּט וְשֶׁכֵּט וְסֵפֶר אֶחָד נִתְּנָהוּ בְּאֵרוֹן לְעַד. שֶׁנֶּאֱמַר לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמְתָם אוֹתוֹ וְגו'.

וְהַמִּצְוָה שֶׁהִיא פְּרוּשׁ הַתּוֹרָה לֹא כְּתוּבָה אֲלָא צִוְּהָ לְזִקְנִים וְלִיהוֹשֵׁעַ וְלִשְׂאָר כָּל יִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר אֶת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת וְגו'. וּמִפְּנֵי זֶה נִקְרְאת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה.

משה רבינו קיבל את התורה בהר סיני על מנת להעניקה לבני ישראל. התהליך החל בהר סיני, ונמשך במשך כל ארבעים השנים שבני ישראל היו במדבר. משה רבינו היה עולה להר סיני (או, בזמן שלאחר מכן, נכנס ל'אוהל מועד'), וה' היה מכתוב לו את פסוקי התורה, ולאחר מכן מסביר לו את פירוש הדברים.

לדוגמה: ה' הכתיב לו את הפסוק "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", והסביר לו שהכוונה היא לכתוב את פרשיות "שמע" ו"והיה אם שמוע" על קלף, ולקבוע אותו על מזוזת הדלת.

דוגמה נוספת: ה' הכתיב לו את הפסוק "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך", והסביר לו את פרטי מצוות התפילין; מה לכתוב על הקלף, כיצד להניחו ב'בית' העשוי מעור, וכיצד להניח את ה'בית' עצמו על היד והראש. הוא הכתיב לו את ה'תורה שבכתב', ובד בבד הסביר לו את משמעות הפסוקים.

משה מצדו ירד מהר סיני, ולימד את בני ישראל באותה צורה ממש. הקריא והכתיב להם את הפסוקים של התורה שבכתב, ולאחר מכן מסר להם את הפירוש שה' הסביר לו ואת המשמעות של כל פסוק. כך נוצרה בעצם התורה שבכתב והתורה שבעל פה. מה שה' הכתיב למשה, משה הכתיב לבני ישראל, ומה שה' אמר למשה בעל פה, משה גם הוא לימד את בני ישראל בעל פה.

כיון שאת פירוש התורה בעל פה אסור היה להעלות על הכתב – כי הוא נמסר למשה בעל פה, וכן הלאה מדור לדור – נקבע שמה 'התורה שבעל פה'. וכך היא נמסרה מרב לתלמיד במשך כאלף שנה. עד שבא רבי יהודה הנשיא וביטל את האיסור להעלות את הפירוש על הכתב, וכתב את ה'משנה' שהיא סיכום של פירוש התורה וההלכות הנגזרות ממנה.

יחד עם התורה שבכתב נמסרו למשה הכללים והדרכים שעל ידם ניתן לדרוש ולהבין מהפסוקים דבר מתוך דבר. לא כל אחד יכול לבוא ולפרש את הפסוקים כרצונו וללמוד רמזים חדשים. יש להשתמש בכללים בצורה הנכונה ועל פיהם אפשר לדרוש את התורה וללמוד ממנה רמז כזה או אחר. בלשון התלמודית זה נקרא – "מידות שהתורה נדרשת בהן".

(השלב הראשון ב"מידות שהתורה נדרשת בהן" הוא ללמוד רמזים מהמקרא לפירושים שהתקבלו ממשנה בסיני. השלב הבא מורכב יותר. כאשר ישנם מקרים ומציאות שלא היו בזמנו של משה רבינו, וחכמים היו צריכים להחליט מהי דעת התורה, הם היו משתמשים ב"מידות שהתורה נדרשת בהן" ולמדים מה התורה אומרת במקרה כזה או אחר.)

כפי שכבר הזכרנו לעיל, אחת ה'מידות' - ה'כלים' שבהם היו דורשים חכמים את לשון המקרא - מכונה: "אל תיקרי".

<< הרבי

אל תקרי

כללות הלימוד "אל תיקרי" הוא אחד מאופני הלימוד בתורה, ומזה למדים כמה וכמה ענינים בתורה שבעל-פה.

לתלמיד
עמ' 4

וזהו החידוש של תורה שבעל-פה לגבי תורה שבכתב - שהרי דוקא על ידי לימוד תורה שבעל-פה אפשר להבין את הענינים של התורה שבכתב לאשורם ולבוריים. ובלשון הרמב"ם - "התורה בפירושה ניתנה". היינו, שהתורה שבעל-פה היא הפירוש של התורה שבכתב.

זאת אומרת: בתורה שבכתב כלולים אמנם כל הענינים. כמאמר "אין דבר שלא רמוז בתורה". אבל לאידך - הרי זה רק באופן של רמז; והחידוש של התורה שבעל-פה הוא - שהיא מגלה ומפרשת את הענינים של התורה שבכתב, כולל על ידי אופן הלימוד "אל תיקרי".

התורה שבעל פה מפרשת את התורה שבכתב בדרכים שונות וכללי לימוד רבים. אחד מהם הוא לימוד באופן של 'אל תקרי', כלומר: אל תקרא את הכתוב בפסוק באיות ובניקוד המקובלים - אלא בצורה מעט שונה, שתעניק פרשנות נוספת על ההבנה הפשוטה.

להלן שלוש דוגמאות:

להקריא את שם ה' בעולם

מקור 6 ספר בראשית, פרק כ"א, פסוק ל"ג

"וַיִּקְרָא שֵׁם בְּנֵם ה' אֶ-ל עוֹלָם".

לתלמיד
עמ' 4

תלמוד בבלי, מסכת סוטה, דף י', עמודים א' וב'

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: אַל תִּיקְרִי "וַיִּקְרָא" אֶלָּא "וַיִּקְרֵא". מִלְמַד שֶׁהַקְרִיא אֶבְרָהָם אָבִינוּ לְשֵׁמוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וְשׁוֹב. כִּיצַד? לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ, עָמְדוּ לְבָרְכוֹ. אָמַר לָהֶם: וְכִי מְשַׁלִּי אֶכְלֶתֶם? מְשַׁל אֶלְקִי עוֹלָם אֶכְלֶתֶם! הוֹדוּ וְשִׁבְחוּ וּבְרָכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.

את המילה 'ויקרא' אין לקרוא בקריאה הפשוטה, שאברהם קרא לבדו, ודיבר או התפלל לקב"ה. יש לשנות את הניקוד ולקרוא "ויקריא", ומעתה יהיה פירוש הפסוק "מלמד שהקריא אברהם אבינו שמו של הקב"ה לכל עובר ושב", שאברהם לא הסתפק באמונתו בה' לבדו, אלא החדיר ולימד זאת לכל מי שהזדמן בקרבתו.

דוגמה שניה:

לא להחמיץ מצוות

מקור 7 ספר שמות, פרק י"ב פסוק י"ז

וְשַׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת".

לתלמיד
עמ' 5

ילקוט שמעוני על התורה, שמות, רמז ר"א

ר' יאשיה אומר אל תקרי פן, אלא ושמרתם את המצוות. כדרך שאין מחמיצין את המצה פן לא יחמיצו את המצוות אלא אם באה מצוה לידך עשה אותה מיד

לתלמיד
עמ' 5

הפירוש הפשוט הוא שבאפיית המצות יש להיזהר שהמצוה לא תחמיץ. בא רבי יאשיה ואומר, "אל תקרי מצות אל מצוות". והלימוד הוא: על 'תחמיץ' את המצוות. אל תדחה מצווה הבאה לידך.

דוגמה שלישית:

חשיבות שמירת שבת

מקור 8 ספר ישעיה, פרק נ"ו פסוק ב'

אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו ושמר ידו מעשות כל רע.

לתלמיד
עמ' 5

תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף קי"ח עמוד ב'

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה [כדור] אנוש – מוחלין לו, שנאמר: "אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו". אל תקרי "מחללו" אלא: "מחול לו".

הפסוק אומר שמאשר הוא אדם שיישמר מלחלל את השבת. דורשת הגמרא, "אל תקרי מחללו, אלא מחול לו": מי ששומר שבת, מוחלים לו את כל עוונותיו.

הדעה הרווחת היא, שהדרשות של "אל תקרי", הן בגדר 'אסמכתא' בלבד, לדברים שתוכנם התקבל כבר במסורת ממשה רבינו.

דרשות "אל תקרי", באות באופנים שונים:

(א) החלפת אותיות או הוספת אותיות ('מצות' – 'מצוות'),

(ב) שינוי סדר האותיות ('מחללו' – 'מחול לו'),

(ג) החלפת הברות ותנועות ('ויקרא', 'ר' קמוצה – 'ויקרא', 'ר' חרוקה).

<< הרבי

אל תקרי

וכמדובר לעיל¹ שהלימוד "אל תיקרי" אינו שולל את הפירוש הפשוט, אלא רק מוסיף פירוש נוסף, זאת אומרת, שהפירוש הפשוט של התורה שבכתב, והפירוש "אל תיקרי" של התורה שבעל-פה, נעשים ענין אחד, "תורה אחת".

לתלמיד
עמ' 5

הכלל אומר שהדרשה אינה מבטלת את ההבנה הפשוטה. לדוגמה: אמנם לומדים מהדרשה שאסור להחמיץ מצווה, אך בוודאי שהמשמעות הפשוטה נותרת בעינה – שאסור להחמיץ מצוה.

1. סעיף י"א.

ג. מצרה לרווחה

<< הרבי

תחילת וסוף התורה

והנה את הלימוד של "אל תיקרי" מצינו תיכף ומיד בהתחלת התורה, ועל דרך זה בסיום התורה - "נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן".

לתלמיד
עמ' 6

וכמדובר כמה פעמים שהתחלת וסיום התורה הרי זה כולל את כל התורה כולה - כמרומוז בזה שהתחלת התורה היא באות ב' ("בראשית") וסיומה באות ל' ("ישראל"), שזהו תיבת "לב". שמתייחס ללבן של ישראל, שגם כאשר "אני ישנה בגלותא", הנה "לבי ער", משום שישראל אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד.

תורה שבכתב מתחילה באות ב' - "בראשית ברא אלוקים", ומסתיימת בסוף חומש דברים באות ל' - "לעיני כל ישראל". האותיות ב' ול' יוצרות את המילה 'לב', שמרמזת לנו שהתורה והקשר לקב"ה נמצאים בלבו של יהודי כל העת. גם יהודי שבגלוי אינו שומר מצוות - בלבו קשור לתורה ומאמין בה, כיון שהקב"ה, התורה וישראל הם מציאות אחת שאינה ניתנת לפירוד.

ומאחר שהלימוד "אל תיקרי" הוא אופן לימוד כללי בתורה - לכן מצינו לימוד זה בהתחלת התורה ובסיומה:

לתלמיד
עמ' 6

בראשית

אודות התיבה הראשונה בהתחלת התורה - "בראשית". דרשו חכמינו ז"ל² "אל תיקרי בראשית אלא ברא שית".

מקור 9 תלמוד בבלי, מסכת סוכה, דף מ"ט עמוד א'

אָמַר רַבֵּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שִׁיתִין, מִשִּׁשֶּׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרָאוּ... תָּנָא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל: "בְּרֵאשִׁית", אֵל תִּיקְרִי "בְּרֵאשִׁית", אֶלָּא "בְּרֵא שִׁית".

לתלמיד
עמ' 6

הגמרא עוסקת באופן ניסוך המים והיין בבית המקדש. הכוהנים היו מנסכים את היין בצידי המזבח שהיה נשפך ויורד אל ה'שיתין' - מחילות שהיו חפורות באדמה תחת המזבח.

מלמדת הגמרא, שהמחילות הללו נבראו כבר בששת ימי בראשית, ואחד הלימודים לכך הוא מהפסוק "בראשית ברא אלוקים", שכן את המילה בראשית ניתן לקרוא גם עם רווח באמצעה, וליצור שתי מילים: 'ברא' - 'שית', כלומר הקב"ה ברא בששת ימי בראשית את ה'שיתין' שתחת המזבח.

ישראל

<< הרבי

ואודות התיבה האחרונה בסיום התורה - "ישראל", נכתב באליהו רבה "אל תיקרי ישראל אלא ראה א-ל".

לתלמיד
עמ' 6

מקור 10 תנא דבי אליהו, פרק כ"ג, ב

בְּשַׁעֲזָה שְׁהִקְב"ה מְצָא אֶת כָּל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי שְׂבָטִים שֶׁעָשׂוּ כָּלָם אֶת רְצוֹן יַעֲקֹב אֲבִיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר "כַּעֲנָבִים בְּמִדְבָּר מְצָאתִי יִשְׂרָאֵל", אֶל תִּקְרִי יִשְׂרָאֵל אֲלֵא שְׂרָאָה א-ל, שְׁפָל מְעַשְׂיָהֶם מְכַנְנִים לְפָנָיו.

לתלמיד
עמ' 6

<< הרבי

והביאור בזה בעבודת האדם:

לתלמיד
עמ' 7

הלימוד "אל תיקרי" שבהתחלת התורה, קשור עם התחלת עבודת האדם; והלימוד "אל תיקרי" שבסיום התורה, קשור עם תכלית השלימות בעבודת האדם:

הדרשות שמופיעות בתחילת ובסוף התורה, אינן רק דרשות על אתר שמוסיפות הסבר במבנה בית המקדש ובדרגתם הרוחנית של השבטים. הן מראות דרך כללית לעבודת השם של כל אחד ואחת מאיתנו במשך החיים.

מהו הבסיס לעולם?

"שית" פירושו - יסוד. ובלשון חכמינו ז"ל אודות "אבן שתיה", "שממנה הושתת כל העולם" - יסוד כל העולם.

לתלמיד
עמ' 7

זאת אומרת: ה"שיתין" שתחת המזבח בבית המקדש, הם היסוד של כל העולם כולו - בדוגמת הענין של "אבן שתיה", ובבית המקדש גופא הרי זה קשור עם קדש הקדשים, כמובא בהלכות בית הבחירה להרמב"ם³ "אבן היתה בקדש הקדשים במערבו כו"⁴.

מקור 11 תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף נ"ג עמוד ב', ודף נ"ד עמוד ב' (עם תרגום וביאור אבן ישראל)

אָבֵן הַיְתָה שֵׁם בְּקֹדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁים מִיְמֹת נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים – דָּוִד וְשְׁמוּאֵל שִׁיְסְדוּ אֶת הַמְּקֹדֶשׁ – וְאָבֵן זֶה "שְׁתִּיָּה" הַיְתָה נִקְרָאת, וְהַיְתָה גְבוּהָה מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת.

לתלמיד
עמ' 7

שְׁנֵינֵנו בְּמִשְׁנֵה כְּשִׁית מִי שֶׁאָמַר: מִצִּיּוֹן נִבְרָא הָעוֹלָם. שֶׁהָרִי שְׁנֵינֵנו בְּפָרְיָתָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר: עוֹלָם מְאֻמְצָעִיתוֹ נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּצִקָּת עֶפְרַיִם לְמוֹצָק וּרְגָבִים יְדַבְּקוּ", וְכֵשֶׁם שֶׁעוֹשִׂים בְּרִגְבֵי עֶפְרַיִם, שֶׁמִּתְחִילִים מִן הָאֻמְצָע תְּחִלָּה, וּמוֹסִיפִים רְגָבִים מִסְבִּיב, כֵּן הַיְתָה גַם בְּרִיאַת הָעוֹלָם.

רש"י

מִצִּיּוֹן נִבְרָא – צִיּוֹן נִבְרָאת תְּחִלָּה וְסְבִיבָיָהּ יְדַבְּקוּ רְגָבִים עַד סוֹף הָעוֹלָם מְכָל צֵד.

המשנה במסכת יומא מספרת שבקודש הקודשים היתה אבן מיוחדת שנקראה - 'אבן השתיה'. מבאר הגמרא את פשר המילה 'שתיה' - 'שממנה הושתת העולם', 'שתיה' מלשון תשתית ויסוד. האבן הזו היתה התשתית והיסוד שממנה ועליה נבנה העולם. רבי אליעזר אף נותן תיאור מוחשי לאופן הבריאה, ואומר, שהקב"ה ברא את אבן השתיה תחילה וממנה התפשט היקום עד סופו.

הרבי עורך השוואה בין המושגים 'שיתין' ו'אבן השתיה', ששורשם שווה. כשם שאת המילה 'שתיה' מפרשת הגמרא על פי שורשה, שהן האותיות ש' ו-ת' היוצרות את המילה 'שת' במובן של יסוד, כך יוצק הרבי את אותה משמעות למושג 'שיתין', שאינם רק כמשמעותם הפשוטה - חללים תחת המזבח - אלא גם הם חלק מהיסוד שממנו הושתת העולם.

3. רפ"ד.

4. ואין זה סתירה להמבואר בגמרא (סוכה שם) שה"שיתין" היו תחת המזבח - כי החלל שתחת המזבח היה הולך ונמשך עד מקום קדש הקדשים כו'.

וענינו בעבודת האדם: כאשר יהודי נמצא בהתחלת העבודה, והוא מביט על כללות מציאות העולם בעיני בשר, שמים וארץ וכל צבאם - אומרים לו "אל תיקרי בראשית אלא ברא שית", היינו, שמציאות העולם אינה התחלת הענין ("בראשית"), 'מציאותו מעצמותו' חס ושלום, כי אין דבר עושה את עצמו, אלא "ברא שית": ישנו בורא העולם שהוא ברא את כל מציאות העולם, החל מהיסוד ("שית") של העולם.

וכאשר מתעניין אודות פרטי הענין - מסבירים לו שה"שיתין" (יסוד העולם) הם תחת המזבח, ויתירה מזו: תחת קודש הקדשים במערבו.

מדברי הגמרא עולה, שהשיתין הם יסוד לעולם גם במוכן הפשטני-פיזי של הדברים, כפי שראינו מדברי הגמרא לעיל. אמנם הרבי מפרש את הדברים גם על דרך החסידות - האדם שנמצא בראשית עבודת ה' שלו ומתחיל את לימודו בספר בראשית ולומד את הפסוק "בראשית ברא אלוקים", אל לו להתרשם ממציאות העולם החומרי, אלא עליו לדעת שהקב"ה הוא בורא העולם כולו, וביסס וייסד את ראשית העולם על קדושה ורוחניות "תחת המזבח וקודש הקדשים", ותחת הרושם הזה מבטו על העולם יהיה שונה לגמרי.

•

לעיתים אדם מסתכל על העולם מסביבו ורואה לכאורה 'ג'ונגל': כולם 'אוכלים' את כולם, החזק שולט, אין דין ואין דיין. כתוצאה מכך הוא יכול להיכנס לדיכאון וליפול לייאוש. כיצד עליו להתגבר על הכול ולחיות חיים ישרים וטובים?

מגיעה התורה ואומרת, שהבסיס לעולם הגדול שהוא רואה הוא בסיס של קדושה. אלוקים ברא את העולם כולו על בסיס השיתין של המזבח, כשהמטרה של בריאת העולם - יחד עם הקליפה השולטת בו - היא הקדושה. מטרת האדם היא להתגבר על האתגרים ולהשפיע קדושה בעולם.

כאשר האדם יודע שהעולם שהוא רואה בנוי על בסיס הקדושה ובשביל הקדושה - זה מקל עליו את המאבק ונותן לו תקווה (ראה גם שיחת יו"ד שבט תשל"ב).

זה מה שמלמד אותנו ה"אל תיקרי" על המילה הראשונה בתורה. אל תחשוב שבראשית - שהמציאות הראשונה היא העולם הגדול והמאיים הזה, וזה כל מה שיש. עליך להבין את המשמעות האמיתית של בראשית - שהעולם נברא ע"י הקב"ה ועל בסיס המזבח והקדושה.

לראות אלוקות

ולאחרי התחלת העבודה הרי הוא לומד תורה, עד שמגיע לתכלית השלימות של לימוד התורה - "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו"⁵ עם "נותן התורה", והרי תכלית השלימות בענין היחוד הוא - כאשר היחוד הוא באופן של ראייה מוחשית (ולא בבחינת שמיעה בלבד).

ואופן עבודה זו מודגש בלימוד "אל תיקרי" שבסיום התורה - "אל תיקרי ישראל אלא ראה א-ל": כאשר הוא מגיע לתכלית השלימות בעבודתו (סיום התורה), הנה מעמדו ומצבו אינו רק באופן

של "ישראל" כפשטות הכתוב "כי שרית עם אלקים ואנשים ותוכל", אלא עבודתו היא באופן של "ראה א-ל", ראייה מוחשית.

זאת אומרת: תכלית שלימות העבודה היא באופן של "ראה א-ל" בעולם גופא, היינו, לא זו בלבד שכאשר מסתכל על העולם הרי הוא רואה את הענין של "ברא שית", היסוד של בריאת העולם, כפי שהוא בסדר ההשתלשלות, אלא באופן של "ראה א-ל" - ספירת החסד ("עולם חסד יבנה"), ובשמות הקדושים - "א-ל".

כאשר אדם לומד תורה שנים רבות, ומסיים את התורה במובן של הגעה לשלימות בלימוד - אז הוא חש וחווה רוחניות בראיה מוחשית.

יש רעיון בחסידות שנקרא "עולמות בפשיטות ואלוקות בהתחדשות". את העולם הגשמי אנו רואים מדי יום מול העיניים. אנו מתרשמים ממנו וחיים את חיינו לפיו. הרוחניות היא "שמועה" שאנו שומעים, משהו רוחני שאי אפשר לראות או למשש, על אף שהוא קיים. יש אמנם תוכן ומטרה בחיים, אך הם בבחינת שמיעה. זה לא משהו שאנו רואים.

לאחר שאדם עובד עם עצמו, ונהיה רוחני יותר, אזי בסוף הדרך הדברים אמורים להתהפך אצלו: הרוחניות היא בפשיטות - איפה שהוא רק מסתכל הוא רואה מיד את האלוקות, את הרוחניות, את המטרה שלשמה הוא נולד, ואילו הגשמיות היא בהתחדשות.

סיום התורה - ישראל, מרמז לשלימות העבודה של יהודי, שאז הוא נמצא בדרגה הרוחנית העליונה, ראיית אלוקות.

•

אפשר לומר, שהעבודה של "ראיית אלוקות" באופן ששייך לכל אחד - היא חיים עם שימת לב להשגחה פרטית. לדוגמה: אדם מוצא את עצמו תקוע בפקק, ומתרגז ומתעצבן על מישהו שבגללו הוא יצא מאוחר מהבית. הוא חושש מהמעביד שיכעס עליו שאיחר לעבודה וכן הלאה. אך יהודי שנזכר באמונה שהכל בהשגחה פרטית והכל לטובה, נשאר רגוע, ומבין שאלוקים שולח לו בכך מסר. כל מה שהוא מנסה לעשות זה להבין מה המסר הטמון בדבר.

הדבר דומה לקבוצה שסועדת יחד ארוחת ערב, כשלפתע ילד קטן מתחיל לבכות ומעכיר את האווירה. אדם רגיל רואה את הילד ואומר לעצמו - 'איזה ילד לא מחונך'. אך אימו של הילד אומרת לעצמה, "אוי, הוא מאוד עייף והוא גם לא אכל כלום מהבוקר".

אדם רגיל רואה רק את המציאות שלפניו ומתרגז. האימא, הקשורה עם הילד, מנסה מיד להבין מה הגורם ומה צריך לתקן לשם כך.

כך בדיוק חי אדם שמנסה להבין את השדר של "השגחה פרטית". בכל דבר שקורה לו הוא מחפש להבין מהו המסר שה' שולח לו, ועל פי זה מתקן את דרכיו.

ד. אל תבט אל מראהו

<< הרבי

לאחרי שהרבי הסביר את הלימודים של 'אל תקרי', בתחילת וסיום התורה, בעבודה הרוחנית של כל יהודי, הרבי מסביר את הלימוד 'אל תקרי', בצורה מוחשית ומעשית, אפילו לילד קטן.

חינוך

כללות הענין של "אל תיקרי" קשור במיוחד עם ענין החינוך:

לתלמיד
עמ' 9

חינוך והדרכה אמיתיים מתבטאים בזה שמסבירים לילד, שעל אף שהוא רוצה וחפץ בדבר מסוים כי הוא "נחמד למראה", הוא רוצה לשחק כי הוא חושב שזו ההנאה האמיתית, ונדמה לו שעל ידי זה יהיה לו תענוג אמיתי - אומרים לו "אל תיקרי": "אל תבט אל מראהו" שהוא "נחמד למראה", זה אמנם נראה יפה ומתוק מבחוץ, אך למרות ש"נופת תטופנה שפתי זרה", הנה "אחריתה מרה כלענה".

זאת אומרת, אף על פי שכלפי חוץ זה נראה כמו דבר מתוק, לפועל זה מביא להיפך ממתיקות, עד לתכלית הירידה, היפך הענין של "נופת".

ועל דרך זה כאשר מראים לילד משהו בענייני העולם: מסבירים לו שעליו לדעת, שאפילו שדבר מסוים נראה באופן מסוים (טוב או רע), "אל תקרי" - יכול להיות שבאמת זה באופן אחר לגמרי ממה שזה נראה, ולכן עליו לנהוג בו - בימין מקרבת או בשמאל דוחה - לפי עניינו האמיתי.

מקור 12 ספר משלי, פרק ה', פסוקים ג'-ד'

כִּי נִפְתַּת תִּטְּפֶנָּה שְׁפֹתַי זָרָה וְחָלַק מִשְׁמֵן חֶבֶה. וְאַחֲרֵיהָ מָרָה כִּלְעֲנָה חֲדָה פְּחָרֵב פִּיּוֹת.

לתלמיד
עמ' 9

מצודת דוד

"כִּי נִפְתַּת" - ר"ל: מאוד צָרִיף לְהִיּוֹת נִזְהָר לְבַל יִפְתָּהּ, כִּי אִמְרֵי הַזִּנְיָה הִמָּה עֲרֻבִים וּמְתוּקִים כְּנִפְתַּת צוּפִים, וְהִמָּה חֲלָקִים יוֹתֵר מִשְׁמֵן.

"וְאַחֲרֵיהָ" - אֲכַל אַחֲרֵית הַפִּתּוּי מָרָה כִּלְעֲנָה.

המונח 'אל תיקרי', בעצם אומר: אל תקבל את הדברים כפשוטם. חקור ותראה אולי יש כאן משהו יותר עמוק.

הרבי משליך את הכלל הזה לחיים. כאשר אנו רואים משהו בחיים שנראה מתוק וטוב, אל לנו לקבל את זה כפשוטו. אל תקרי! עלינו להתעמק ולחקור האם זה טוב לנו או לא. כאשר ילד רוצה ממתקים בלי סוף או מכשיר שעלול להזיק לו, עלינו להסביר לו שלא כל מה שנראה מתוק, אכן טוב לו.

זאת אומרת: כאשר מתחילים לחנך את ילדי ישראל, ומסבירים להם ש"אתה בחרתנו מכל העמים", "סגולה מכל העמים", "עם חכם ונבון", ולכן צריכה להיות הנהגתם באופן של "ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה" - אין זה רק כאשר מדובר אודות לימוד התורה ועבודת התפלה וכיוצא בזה (כי זהו דבר המובן מעצמו), אלא גם כאשר מדובר אודות עניני העולם, אכילה ושתייה וכו', צריך להיות ניכר בהנהגתם שהם שייכים ל"עם חכם ונבון", וכמו שכתב הרמב"ם⁶ שהחכם ניכר במאכלו ובמשקו וכו'.

הנהגתו של יהודי צריכה להיות מתאימה וראויה, כבן ל'עם חכם ונבון', לא רק כשזה מגיע לתפילה ולימוד תורה, אלא גם כאשר הוא אוכל ושותה, או עושה עסקים. גם בעניני ה'חול' שלו הוא צריך לנהוג בצורה ראויה וקדושה.

החיים בעולם באופן של 'אל תיקרי'

וזהו כללות הענין "אל תיקרי": כאשר מדובר אודות עניני העולם, הנה אצל יהודי אין יכולים להיות עניני העולם כפי שהם בפשטות אצל אומות העולם, אלא הנהגתו בעניני העולם היא באופן של "ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה".

ולדוגמא: כאשר ילד יהודי יוצא לרחוב ורואה דבר מאכל ומשקה, אינו יכול לאכול ולשתות תיכף ומיד, אלא לכל לראש צריך הוא לברר אם מאכל ומשקה זה מותר ליהודי; "אל תיקרי" כפי שהדבר נראה בגלוי, אלא כפי שהדבר הוא בשולחן ערוך!

וזהו יסוד החינוך של בני ובנות ישראל, וכאשר החינוך הוא באופן כזה, הרי ברוח זו מתנהג כל הבית כולו - היינו, שניכר בהנהגת כל הבית כולו כללות הענין של "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה".

מהתוועדות כ"ף מנחם אב ה'תשמ"א

הנחה בלתי מוגה. שיחות קודש ה'תשמ"א כרך ד, ע' י"ז (442)

סיכור ארבע נוסות של חלב לליל הסדר

החורף באותה שנה היה קר ביותר. במשך חודשים ארוכים השתוללו בחוצות סופות-שלגים עזות, שניתקו לחלוטין את כל הדרכים. בלית-ברירה ישב גם חיים, חוטב-העצים העני, בביתו, באפס-מעשה, וללא פרנסה..

כשהתקרב חג-הפסח ומזג-האוויר לא השתנה, החלה האשה לדאוג: "חיים, פסח מתקרב. אין לנו כסף אפילו לקניית מצות ויין, שלא לדבר על בשר ודגים ושאר צרכי החג. איך נחגוג את החג?". וחיים היה משיב בכאב: "הבה נבטח בה' שלא יעזוב אותנו".

בליל ערב-פסח ערך חיים 'בדיקת-חמץ'. הוא עבר בחדרי דירתו הקטנה וחיפש בחורים ובסדרים. אבל לא היה לו סיכוי למצוא משהו...

לאחר מכן הלך אל הרב כדי 'למכור' את החמץ. הרב הוסיף את שמו לרשימת מוכרי-החמץ ואיחל לו חג-שמח.

6. הלכות דעות רפ"ה.

אבל חיים נשאר עומד במקומו. "יש לי שאלה", אמר. "רציתי לשאול, רבי, אם אפשר לצאת ידי חובת ארבע-כוסות בחלב, במקום יין".

הרב הביט בו מהורהר, כשהוא מלטף את זקנו השזור חוטי-כסף. 'הנה, מסתבר', חשב בלבו, 'שלחיים המסכן חסר לא רק יין לליל-הסדר, אלא בודאי אין לו גם בשר, שאם לא כן לא היה שואל אם מותר לשתות ארבע-כוסות חלב. ומי יודע, אולי אין לו גם דגים ומצות? כנראה התבייש לבקש מ'מצות חטים'".

"ראה נא, ר' חיים", אמר הרב. "שאלת אותי שאלה קשה, ועכשיו ערב-פסח ואין לי זמן לעיין בה כראוי. עשה לי טובה והמתן עד אחר פסח, ואז אבדוק את העניין. בינתיים קח ממני הלוואה וקנה בה יין וכל מה שדרוש לך לחג. ממילא הכסף מונח אצלי במגירה כאבן שאין לה הופכין, ואילו לך הוא יכול להביא תועלת. תחזיר לי את ההלוואה כשיהיה נוח לך. אני יודע שאתה אדם ישר. לך לשלום ושיהיה לך חג כשר ושמח".

חיים הודה לרב מקרב-לב ומיהר לקנות את כל צרכי החג. הוא קנה מצות ויין, בשר ודגים ואת כל יתר המצרכים הדרושים, ורץ בשמחה עצומה לביתו. "אמרתי לך שה' לא יעזוב אותנו", קרא בקול גדול לעבר אשתו. ...

ואכן, לחיים ולמשפחתו היה זה ליל-סדר שלא היה כמותו. הם ערכו אותו בשמחה וברוממות-הרוח, תוך הודיה לה' על ה'נס' הפרטי שלהם.

•

אותו רב, קיים את המסר של 'אל תקרי'. הוא יכל לענות על השאלה בצורה הפשוטה ביותר: אסור לשתות חלב בתור ארבע כוסות לליל הסדר. אך הוא חשב עמוק יותר, ושאל את עצמו מה עומד מאחורי השאלה המוזרה הזאת. הוא לא קרא את השאלה כפי שהיא נראית מבחוץ, אלא הבין את מה שעומד מאחוריה. וכך עזר למשפחה לעבור את החג בשמחה ובבריאות.

גם זה מסר לכולנו. תמיד לחפש את המשמעות העמוקה והפנימית של כל דבר שנקרה בדרכינו. לא להסתפק בהבנה הפשוטה, אלא במה שעומד בין השורות ומאחורי המלים, ולנהוג בהתאם.